

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

62173 Арвайхээр, Өвөрхангай аймаг,
Утас/Факс: (976) 7032 3253,
E-mail: uvurkhangai@audit.gov.mn

2020.07.28 № 280

танай _____-ны № _____-т

**Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн
дүгнэлт**

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.1, 37.3, 37.5 дахь хэсгийг тус тус үндэслэн сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцох тус сумын Ардчилсан намаас ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцох сумын Ардчилсан нам нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлоготой нийцүүлэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын дүнгийн хамт аймаг дахь Төрийн аудитын байгууллагад ирүүлж, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль 37 дугаар зүйлийн 37.5-д заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Аймаг дахь Төрийн аудитын газар нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцох сумын Ардчилсан намын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ “Төрийн аудит MNS 6817-1:2020” Тулгуур зарчим, “Төрийн аудит MNS 6817 - 6 : 2020” Нийцлийн аудитын зарчим, “Төрийн аудит MNS 6817-8:2020”, Өвөрхангай аймгийн нэгдсэн төсвийн 2020 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, “Өвөрхангай аймгийн эдийн засгийг 2014-2024 онд хөгжүүлэх бодлогын баримт бичиг”, Нийцлийн аудитын стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, 2021-2022 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

015030534

Дүгнэлт

Сумын Ардчилсан намын “Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2020 оны ээлжит сонгууль”-д оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр, түүнд орсон зорилт арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3 дахь хэсэг, Алсын хараа-2050 Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын заалт, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Сумын Ардчилсан намын мөрийн хөтөлбөр / ... хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Сумын сонгуулийн хороонд

ДАРГА БӨГӨӨД
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Л.ЛАМААЧИН

БОГД БИДНИЙ ЗҮТГЭЛ НУТГИЙН ХӨГЖИЛ

ХӨГЖЛИЙН
БОДЛОГО **2020**

**ХҮН БҮРД ОРЛОГО
ӨРХ БҮРД ӨСӨЛТ** ✓

АЙМАГ, СУМЫН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЛЫН СОНГУУЛЬД
ОРОЛЦОХ МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

2020

БОГД – БИДНИЙ ЗҮТГЭЛ НУТГИЙН ХӨГЖИЛ

СОНГУУЛИЙН МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, СУМ, ДҮҮРГИЙН ИТХ-ЫН СОНГУУЛИЙН 2020 ОНЫ СОНГУУЛЬД ОРОЛЦОХ ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН БОГД СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМЫН МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, Үндэсний эрх ашиг, Үндсэн хуульт Ардчиллаа хамгаалан бэхжүүлж, хувь хүний эрх, эрх чөлөө, шударга ёс хуулийн засаглал, чөлөөт зах зээл, иргэний нийгмийн зарчимд суурилсан тогтвортой хөгжлийн төлөөх баруун төвийн намын хувьд Монгол хүн бүр хүсэл мөрөөдөлтэй, эрх бүр аз жаргалтай амьдрах хөгжлийн боломжийг дэмжсэн, иргэд нь эрх чөлөөтэй, эрх тэгш, хариуцлагатай, Ардчилсан Монгол Улсаа хөгжүүлэхийг ЭРХЭМ ЗОРИЛГО болгож,

- Монгол хүний эрх, эрх чөлөө, бие даасан байдлыг хангах
- Хувийн өмч, өрсөлдөөнт зах зээл, төрийн хязгаарлагдмал оролцоо, хуулийн засаглал
- Үндэсний өв уламжлал, түүх соёлоо дээдлэн үнэт зүйлээ болгон тунхагласан

ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН БОГД СУМЫН АРДЧИЛСАН НАМ 2020-2024 оны аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн ИТХ-ын сонгуульд оролцох “БОГД-БИДНИЙ ЗҮТГЭЛ НУТГИЙН ХӨГЖИЛ” мөрийн хөтөлбөрөө Та бүхэндээ толилуулж байна.

УРИА: ӨСӨЛТИЙГ – ӨРХ БҮРД

НЭР: БОГД – БИДНИЙ ЗҮТГЭЛ НУТГИЙН ХӨГЖИЛ

ГАРЧИГ

НЭГ. ХУВЬ ХҮНИЙ ХӨГЖИЛ, ЭРХ ЧӨЛӨӨ

- 1.1. ӨРСӨЛДӨХ ЧАДВАРТАЙ БОЛОВСРОЛ
- 1.2. ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ТӨГС ҮЙЛЧИЛГЭЭ
- 1.3. ХҮН АМЫН ХӨГЖИЛ, ӨРХ ГЭР БҮЛ
- 1.4. АЖЛЫН БАЙР, ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ
- 1.5. НИЙГМИЙН ХАМГААЛАЛ
- 1.6. СОЁЛ, УРЛАГ,

ХОЁР. ХҮРТЭЭМЖТЭЙ ЭДИЙН ЗАСАГ

- 2.1. ӨСӨЛТИЙН БОДЛОГО ЖИЖИГ ДУНД БИЗНЕС, БИЗНЕСИЙН ДАРХЛАА
- 2.2. ДЭД БҮТЭЦ
- 2.3. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ
- 2.4. ХҮНСНИЙ ҮЙЛДВЭРЛЭЛ

ГУРАВ. ЭЗЭН МОНГОЛ

- 3.1. “ШИНЭ ХӨДӨӨ” ХӨТӨЛБӨР
- 3.2. “ЧИНЭЭЛЭГ МАЛЧИН” ХӨТӨЛБӨР
- 3.3. МАЛ АЖ АХУЙ

ДӨРӨВ. ХУУЛЬТАЙ МОНГОЛ

- 4.1. ИРГЭНДЭЭ ҮЙЛЧИЛДЭГ ЗАСАГЛАЛ

**ТАВ. ХҮРЭЭЛЭН БУЙ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ ЭКОСИСТЕМИЙН ТЭНЦВЭРТЭЙ
БАЙДАЛ**

1.1 1-8 ЗААЛТТАЙ

НЭГ. ХУВЬ ХҮНИЙ ХӨГЖИЛ, ЭРХ ЧӨЛӨӨ

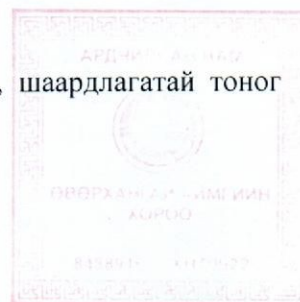
1.1. ӨРСӨЛДӨХ ЧАДВАРТАЙ БОЛОВСРОЛ

1. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, эх нутгийнхаа байгаль, түүх, үндэсний хэл соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох “Зөв Монгол хүүхэд” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.
2. Хүүхэд гэр бүл, цэцэрлэг, сургуулийн орчинд эрүүл мэндийн боловсрол олгох, эрүүл зан үйлийг төлөвшүүлэх, орчны эрүүл мэндийг сайжруулах бодлогыг нийгмийн эрүүл мэндийн үндсэн чиглэл болгоно.
3. Малчин өрхийн 6-8 настай хүүхдийг гэрээр сургах гэрийн сургалтын тогтолцоог хэрэгжүүлнэ.
4. Амжилттай хэрэгжиж буй “Мянган инженер” хөтөлбөрт орон нутгийн залуучуудыг хамруулна.
5. Соёлын төвийг иргэдэд үйлчлэх үйлчилгээг өргөжүүлэх.
6. “Шинэ багш” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Багш нарын мэдлэг, ур чадварыг тухай бүрд нь дээшлүүлж, давтан сургахад орон нутгийн төсвийн санхүүжилтээс дэмжлэг үзүүлэхэд анхаарна.
7. Сургууль, цэцэрлэгийн удирдлагыг мэргэшсэн, тогтвортой, улс төрөөс хараат бус байх нөхцөлийг бүрдүүлж, удирдах албан тушаалтныг чөлөөлөх, томилох асуудалд сумын иргэдийн төлөөллөөс бүрдсэн “Боловсролын зөвлөл”-ийг байгуулж тэдний саналыг харгалздаг болгоно.
8. Хүн ам, албан хаагч, ажилчдын цахим боловсролыг дээшлүүлж, бүх нийтийн цахим боловсролыг (Digital Literacy) дээшлүүлнэ.

1.2. ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ТӨГС ҮЙЛЧИЛГЭЭ

Иргэдийн халдварт болон халдварт бус өвчлөл, эх болон нярайн онцгой үйлчилгээг бууруулж, урьдчлан сэргийлэх ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулна.

1. Хорт хавдрын шалтгаант нас баралтыг бууруулж, эрт илрүүлэлт, оношилгоо, эмчилгээний чанарыг дээшлүүлнэ.
2. Богд сумын Эрүүл мэндийн төвийн стандартыг хангуулж, шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангана.

3. Хүнийг өвдөхөөс нь өмнө урьдчилан сэргийлэх үзлэг, оношилгоог өрх гэрийн түвшинд тогтмол хийдэг эрүүл мэндийн үйлчилгээний шинэ хэлбэрийг бий болгож, гэрийн эмчийн шинэ тогтолцоонд шилжинэ.
4. Иргэн бүрийг насны бүлэгт нь тохирсон урьдчилан сэргийлэх үзлэг, оношилгоонд хамруулна.
5. Өрхийн эрүүл мэндийн төвийн залуу эмч нарын мэргэжил, боловсролыг хуулийн дагуу таван жил тутамд тасралтгүй дээшлүүлнэ.
6. Сонгон шалгаруулалтад тэнцсэн ерөнхий мэргэжлийн бакалаврын зэрэгтэй эмч нарыг резидентын сургалтад хамруулна.
7. Тэтгэвэр тогтоолгосон ахмад эмч нарыг эрүүл мэндийн байгууллагад зөвлөхөөр ажиллуулахыг бодлогоор дэмжинэ.
8. Эмчийн чадавхи, эмчилгээний үр дүнг үнэлэх цахим систем ажиллуулж, сайн эмчийг сонгож үйлчлүүлэх өрсөлдөөнд суурилсан тусламж үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.
9. Яаралтай түргэн тусламжийн үйлчилгээний зохион байгуулалтыг шинэчилж, үйлчилгээний чанар, хүртээмж, шуурхай байдлыг нэмэгдүүлнэ.
10. Эрүүл мэндийн даатгал голлосон урьдчилан сэргийлэх болон эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний хүрээг өргөтгөх бөгөөд эрүүл мэндийн даатгалын цахим картыг нэвтрүүлнэ.
11. Уламжлалт анагаах ухааны өв санд суурилж, уламжлалт эмчилгээ, үйлчилгээний брэнд бүтээгдэхүүн хөгжүүлэх ажлыг бодлогоор дэмжинэ.
12. Эмийн найрлагад ордог амьтан, ургамал, эрдсийн нөөцийг хамгаалж, зөв зохистой ашиглахад анхаарна.
13. Эрүүл мэндийн төвийн түргэн тусламжийн тээврийн хэрэгслийн парк шинэчлэлт хийнэ.

1.3. ХҮН АМЫН ХӨГЖИЛ, ӨРХ ГЭР БҮЛ

1. Хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн төв байгуулна.
2. Хүүхдийн хүмүүжил, төлөвшлийн асуудалд онцгой анхаарч, цэцэрлэгийн өмнөх насны хүүхдийг хүмүүжүүлэх олон талт ажлыг зохион байгуулна.
3. Хүүхэд харах үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.
4. Гэр бүлийн гишүүн бүрд гэр бүлийн боловсрол олгох, ажил хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ хөгжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах, мэдлэг ур

чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг орон нутгийн хөгжлийн бодлоготой уялдуулан хэрэгжүүлнэ.

5. Хүүхдийг цахим мэдээллийн халдлагаас хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлнэ.
6. Иргэдэд зориулсан цахим боловсролын төвүүдийг ЕБС-ыг түшиглэн байгуулна.
7. Архидалтын эсрэг үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагуудыг дэмжиж ажиллах ба архи согтууруулах ундаа хэрэглэдэггүй, эрүүл идэвхитэй амьдралын клуб байгуулахыг дэмжинэ.

1.4. АЖЛЫН БАЙР ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

1. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн менежментийг сайжруулахад чиглэсэн бодлого хэрэгжүүлнэ.
2. Хөдөлмөрийн зах зээл дээр, хэрэгцээтэй байгаа ажил, мэргэжлийг эдийн засгийн салбар, ажил мэргэжлээр нарийвчлан гаргаж, мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагын элсэлттэй нягт уялдуулна.
3. Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
4. Гарааны бизнес буюу старт-апыг хөгжүүлэхийг бодлогоор дэмжинэ.

1.5. НИЙГМИЙН ХАМГААЛАЛ

1. Ахмадын өдөр өнжүүлэх үйл ажиллагааг өргөжүүлнэ.
2. Нийгмийн халамжийн салбарт сайн дурын ажлыг бодлогоор дэмжинэ.
3. Малчдын нийгмийн даатгалын хамралтыг нэмэгдүүлж, тэдний нийгмийн баталгааг хангана.
4. Эх хүүхэд, өндөр настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд үзүүлэх эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

1.6. СОЁЛ, УРЛАГ, СПОРТ

Уламжлалт өв соёлоо бодлогоор дэмжин монгол хүнийг төлөвшүүлэхэд онцгойлон анхаарна.

1. Соёлын өвийг тоон системд хөрвүүлэн хадгалж, олны хүртээл болгоно.
2. Соёлын биет ба биет бус өвийг хадгалан хамгаалах, сэргээн засварлах, түүнийг хамгаалан цуглуулагч, тээн уламжлагч нарыг сурталчлан дэмжиж, үндэсний агуулгатай сонирхол татахуйц үнэ цэнтэй өвийг хөгжүүлнэ.

3. Түүх, соёлын агуулга бүхий контент, үзүүлбэрийг аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн болгоход дэмжлэг үзүүлнэ.
4. Археологийн болон түүх соёлын дурсгалт газрын хамгаалалтыг сайжруулж, соёлын өвийг хамгаалагч, харгалзагч нарын урамшууллыг нэмэгдүүлнэ.
5. Мэргэжлийн урлагийн сургалтын байгууллага төгсөгч, дадлагажигчдад эзэмшсэн ур чадвараа хөгжүүлэх, уран бүтээлээ олны хүртээл болгоход нь дэмжлэг үзүүлнэ.
6. Спортын улс, бүсийн хэмжээний уралдаан, тэмцээнийг зохион байгуулахад дэмжлэг үзүүлнэ.
7. Олимпын олон төрлөөр өсвөр, залуучууд, насанд хүрэгчдийн үндэсний хэмжээний тэмцээнүүдийг зохион байгуулахад дэмжлэг үзүүлж, спорт клуб, холбоодыг амжилтаар нь дэмжих бодлого баримтална.

ХОЁР. ХҮРТЭЭМЖТЭЙ ЭДИЙН ЗАСАГ

2.1. ӨСӨЛТИЙН БОДЛОГО ЖИЖИГ ДУНД БИЗНЕС, БИЗНЕСИЙН ДАРХЛАА

1. Сум хөгжүүлэх сангийн зээлийг иргэдэд тэгш хүртээмжтэй, ялгаварлалгүйгээр олгоно.
2. Сум хөгжүүлэх сангийн эх үүсвэрийг жил бүр тогтвортойгоор нэмэгдүүлэн, үйл ажиллагааг тэгш хүртээмжтэй хүргэнэ.
3. Байгалийн нөөцийн өгөөжийг иргэдийн аж байдлыг сайжруулах, эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих дэд бүтцийн бүтээн байгуулалт болон эдийн засгийн өсөлт, ажил эрхлэлтийг дэмжих тогтвортой олон тулгуурт суурь бий болгоход түлхүү чиглүүлэх бодлого баримтална.
4. Нутгийн Брэнд бүтээгдэхүүн \Ааруул\ бий болгоход СХС-ын бодлогоор дэмжинэ.
5. Ажиллах хүчийг нэмэгдүүлэх, ядуурлыг бууруулах, ажлын байр олноор бий болгохыг нэн тэргүүний зорилт гэж үзэн шинэ ажлын байрыг бий болгох бүтээн байгуулалт, бизнесийн төслүүдийг бүх талаар дэмжиж хөгжүүлнэ.
6. Төрийн албанаас бизнесийн салбарт шилжсэн баялаг бүтээгч иргэдийнхээ бизнес эрхлэлтийн, хөрөнгө оруулалтын анхны санхүүжилтийг бодлогоор дэмжинэ.
7. Төрийн албанаас эрт тэтгэвэртээ гарч жижиг дунд, бичил бизнесийн салбарт шилжин баялаг бүтээх иргэдээ эдийн засгийн бодлогоор дэмжинэ.
8. Эрдэс баялгийн, малын гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэн ажлын байрыг бий болгохыг дэмжинэ.

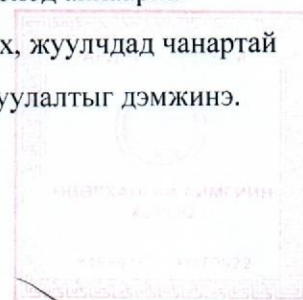
9. Ядуурлын түвшинг Монгол Улсын Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал Алсын хараа-2050 бодлогын баримт бичигт заасан түвшинд хүргэж бууруулна.
10. Төсвийн хөрөнгөөр бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах үйл ажиллагаанд орон нутгийн аж ахуйн нэгж болон хувийн хэвшлийг давуу эрхтэй оролцуулахыг дэмжиж ажиллана.
11. Орон нутгийн аж ахуй нэгж, компаниудын чадавх, өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх төслүүдийг дэмжинэ. Мал аж ахуй, газар тариалан, гахай, тахиа, зөгийн аж ахуйд суурилсан орон нутгийн онцлог шинэ брэнд бүтээгдэхүүний бизнес загвар хөгжүүлэхийг дэмжинэ.
12. Иргэд, орон нутаг, олон нийтийн оролцоо, олон улсын байгууллагуудтай хамтран ногоон хөгжлийн бодлого хэрэгжүүлж, байгаль орчныг нөхөн сэргээнэ.

2.2. ДЭД БҮТЭЦ

1. Орон нутгийн авто замын сүлжээг бий болгоно.
2. Цэвэр бохир ус, дулааны сүлжээ, өргөтгөж айл өрхүүдийг дэд бүтэцэд холбоно.
3. Шинэ бүтээн байгуулалт, шинэ суурьшлын бүсийг эрчим хүчээр найдвартай хангах техник, технологийн боломжийг бүрдүүлнэ.
4. Орон нутагт өндөр хурдны интернэтийн сүлжээг өргөтгөж, 5G технологийг нэвтрүүлэхийг дэмжинэ.
5. Үүрэн телефоны бүх сүлжээний өргөтгөл, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.
6. Стандартад нийцсэн камерын системтэй болгоно.
7. Гэр хорооллын дахин төлөвлөлтийг үргэлжлүүлэх замаар хөрсний бохирдлыг бууруулж, цэвэрлэх байгууламжын ашиглалтыг сайжруулж, “Эрүүл Хаус” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
8. Сайжруулсан шахмал түлшний цэг байгуулна.
9. Гэр хорооллын гудамжийг цэгцэлж, жишиг гудамжууд бий болгоно.

2.3. АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

1. Спортын, эрүүл мэндийн, эко-туризмын, нүүдэлчний өв соёлоо сурталчлах зэрэг аялал жуулчлалын төрөл хэлбэрүүдийг хөхүүлэн дэмжинэ.
2. Богд, Хархорин, Хужирт, Уянга, Бат-Өлзий, Бүрд сумдыг холбосон аялал жуулчлалын маршрут бий болгоно.
3. Арц гурван Богдын мөнхийн шүтээн”-ийг аялалын бүсэд холбоход анхаарна
4. Орон нутгийн иргэд, олон нийтийн амьдралд сайнаар нөлөөлөх, жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.

Handwritten signatures and initials in black ink at the bottom right of the page.

5. Аялал жуулчлалын салбарын ажиллах хүчний ур чадварыг хөгжүүлэх, Арвайхээр дахь Политехник коллежид мэргэжилтэн бэлтгэхийг дэмжинэ.
6. Төрөөс аялал жуулчлалын талаар баримтлах бодлогод тусгагдсан байгалийн онцгой үзэсгэлэнт газар, тусгай хамгаалалттай газруудад хэрэгжих олон улсын байгууллагын болон хувийн хэвшлийн санаачилгыг дэмжинэ. Хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжих төслүүдийг бодлогоор дэмжинэ.

2.4. ХҮНСНИЙ ҮЙЛДВЭРЛЭЛ

1. Хүн амын гол нэр төрлийн хүнсний бүтээгдэхүүний дотоод хэрэгцээг чанартай хүнсээр хүртээмжтэй хангаж, дотоод зах зээл дэх хүнсний нийлүүлэлтийн сүлжээнд аюулгүй байдлын тогтолцоог нэвтрүүлнэ.
2. Дөрвөн улирлын хүлэмжийн төсөл хөтөлбөрийг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
3. Төмс, хүнсний ногооны төрөлжсөн зоорь барих ажлыг дэмжинэ.

ГУРАВ. ЭЗЭН МОНГОЛ

3.1. “ШИНЭ ХӨДӨӨ” ХӨТӨЛБӨР

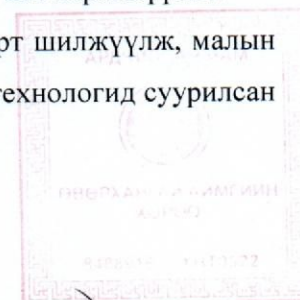
1. Бэлчээрийн менежментийг сайжруулна.
2. Бэлчээрийн болон хүн амын усан хангамжийг сайжруулна
3. Хог хаягдлын менежментийг сайжруулна.
4. “Шинэ баг”-төсөл хэрэгжүүлнэ.
5. Сумын өвс тэжээлийн агуулахын ашиглалтыг сайжруулж, өвс тэжээлийн нөөцийг бүрдүүлэх.

3.2. “ЧИНЭЭЛЭГ МАЛЧИН” ХӨТӨЛБӨР

1. Мал аж ахуйн салбарыг эдийн засгийн үр ашигтай, орчин үеийн шинэ технологи, инновацад суурилж, хөгжүүлэн мэдлэг бүхий малчдыг малчин бизнесмен болгох замаар тогтвортой орлого бүхий хүчтэй дундаж давхаргыг тэлэх бодлого боловсруулж, иргэдийн санаачилгад суурилсан “Чинээлэг малчин” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

3.3. МАЛ АЖ АХУЙ

1. Малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан бэлчээр нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангаж, доройтсон бэлчээрийг сэргээх арга хэмжээг үе шаттай авч хэрэгжүүлнэ.
2. Малын үйлдвэр угсааг сайжруулж, малыг тооноос илүү чанарт шилжүүлж, малын төрлийг зохистой харьцаанд хүргэж, эдийн засгийн ашигтай, технологид суурилсан мал аж ахуйг бодлогоор дэмжинэ.

(Handwritten signatures)

3. “Хариуцлагатай нүүдэлчид” хөтөлбөрийн хүрээнд малын гаралтай түүхий эдийн үгнийг өсгөх тогтолцоог бүрдүүлнэ.
4. Махыг зах зээлд нэвтрүүлэх хяналтын горимыг сайжруулж, малыг вакцин, туулгад бүрэн хамруулан эрүүлжүүлэх ухаалаг хяналтын системийг нэвтрүүлнэ.
5. Хөдөөгийн малчин өрхийг дэмжин “Малжуулах хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлнэ.
6. Малыг тэжээл үйлдвэрлэл, тариалалт бий болгох хувийн хэвшлийг бодлогоор дэмжинэ.

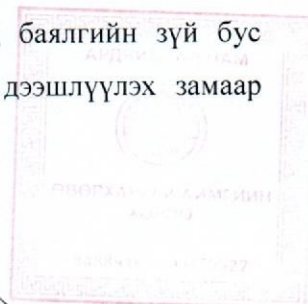
ДӨРӨВ. ХУУЛЬТАЙ МОНГОЛ

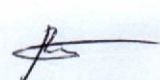
4.1. ИРГЭНДЭЭ ҮЙЛЧИЛДЭГ ЗАСАГЛАЛ

1. Нас, хүйс, хөгжлийн ялгаа, гэх мэт аливаа төрлийн ялгаварлал, дарамт, хүчирхийллийг ажлын байр, олон нийтийн бүх орчинд таслан зогсоход чиглэсэн үе шаттай арга хэмжээг тогтмол хэрэгжүүлнэ.
2. Хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн эсрэг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, гэр бүл, сургуулийн орчинд хүүхдийн эрхийг хангах, ажлын байран дахь бэлгийн дарамттай тэмцэх ажлыг эрчимжүүлнэ.
3. Хүндэтгэн үзэх шалтгааны улмаас өөрийн биеэр ирж уулзах боломжгүй иргэд төрийн захиргааны албан тушаалтан, албан хаагчидтай онлайнаар уулзах боломжийг бүрдүүлнэ.
4. Төрийн байгууллагаас гаргах шийдвэрт ард иргэд, төрийн бус байгууллагын оролцоог нэмэгдүүлж, төрийн үйлчилгээний шийдвэрийг шилэн болгож ажиллана.
5. Хууль сурталчлах, таниулах ажлын чанарыг дээшлүүлж, олон нийтэд хууль зүйн мэдээллийг шуурхай, үр дүнтэй хүргэж ажиллана.
6. Төсвийн зарцуулалт, төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүдэд тавих иргэний болон хөндлөнгийн хяналтыг нэмэгдүүлнэ.
7. Иргэд, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг бүрэн цахим хэлбэрт шилжүүлнэ.
8. Төрөөс зохион байгуулах аливаа төсөл, тендерийн сонгон шалгаруулалтыг авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс ангид, олон нийтэд ил тод нээлттэй болгоно.

ТАВ. ХҮРЭЭЛЭН БУЙ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ ЭКОСИСТЕМИЙН ТЭНЦВЭРТЭЙ БАЙДАЛ

1. Экосистемийн тэнцвэрт байдлын алдагдал, байгалийн нөөц баялгийн зүй бус ашиглалтыг зогсоох, жам ёсоор нөхөн сэргэх боломжийг дээшлүүлэх замаар

хүрээлэн буй орчны тогтвортой байдал, ногоон хөгжлийг ханган, хүний амьдралын чанарыг сайжруулна.

2. Хөв цөөрөм байгуулах боломж, нөхцөлийг судлана.
3. Усны хэрэглээ, хяналт, хэмнэлтийн бодлогыг бий болгож, менежментийг сайжруулна.
4. Бэлчээрийн ургамлын сэргэх чадавхад суурилсан менежментийг нэвтрүүлнэ.
5. Цөлжилттэй тэмцэх шинэ технологийг нэвтрүүлж, энэ чиглэлээрх олон улсын сайн туршлагыг нэвтрүүлнэ.
6. Хог хаягдлыг цуглуулах, тээвэрлэх, хадгалах, дахин ашиглах, сэргээн ашиглах, дахин боловсруулах үйл ажиллагааг хувийн хэвшлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэх, хог хаягдлыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах зэргээр цогц үйл ажиллагааг шат дараалан авч хэрэгжүүлнэ. “Эко сум” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.
7. Ой, булаг шанд хамгаалсан, өөрийн хөрөнгөөр нөхөн сэргээсэн иргэн, аж ахуйн нэгжийг дэмжиж ажиллана.
8. Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг дэмжинэ.

